La història dels dos volums en llengua castellana del gran comentari als Fets dels Apòstols de Josep Rius-Camps i Jenny Read-Heimerdinger és gairebé tan apassionant com la mateixa història de la tradició textual de l'obra de Lluc. En els orígens hi ha el gran comentari científic al llibre dels Fets en quatre volums de J. R.-C. Aquesta obra és el llibre més important d'exegesi bíblica en llengua catalana de tots els temps: *Comentari als Fets dels Apòstols. Vol. I. «Jerusalem»: configuració de l'església judeocreient (Ac 1,1-5,42)*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Editorial Herder 1991, 312 pp.; *Comentari als Fets dels Apòstols. Vol. II. «Judea i Samaria»: gènesi de l'església cristiana a Antioquia (Ac 6,1-12,25)*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Editorial Herder 1993, 400 pp.; *Comentari als Fets dels Apòstols. Vol. III. «Fins als confins de la terra»: primera i segona fases de la missió al paganisme (Ac 13,1-18,23)*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Editorial Herder 1995, 336 pp; *Comentari als Fets dels Apòstols. Vol. IV. D'Efes a Roma, amb marrada a Jerusalem: tercera i quarta fases de la*

missió al paganisme (Ac 18,24-28,31), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 2000, 404 pp.

A partir de la col·laboració científica entre el professor Rius-Camps i la professora de Nou Testament de la Universitat de Bangor, Dra. Jenny Read-Heimerdinger, l'obra de R.-C. es va transformar en una obra completament repensada i reescrita en quatre volums en anglès, obra de dos autors: Rius-Camps & Read-Heimerdinger, *The Message of Acts in Codez Bezae. A Comparison with the Alexandrian Tradition. Vol. I. Acts 1.1-5.42: Jerusalem*, London – New York: T&T Clark International 2004, 377 pàgines; *The Message of Acts in Codez Bezae. A Comparison with the Alexandrian Tradition. Vol. II. Acts 6.1-12.25: From Judea and Samaria to the Church in Antioch*, London – New York: T&T Clark International 2006, 400 pàgines; *The Message of Acts in Codez Bezae. A Comparison with the Alexandrian Tradition. Vol. III. Acts 13.1-18.23: Jerusalem*, London – New York: T&T Clark International 2007, 401 pàgines; *The Message of Acts in Codez Bezae. A Comparison with the Alexandrian Tradition. Vol. IV. Acts 18.24-28.31: Jerusalem*, London – New York: T&T Clark International 2009, 418 pàgines. Aquests quatre volums anglesos acaben de ser traduïts el castellà i publicats en dos volums (cadascun dels quals conté dos dels volums originals anglesos) per Verbo Divino (2009-2010).

Els autors ja ens indiquen quina és la perspectiva científica d'aquest gran comentari —i que el distingeix de manera molt singular dels altres comentaris contemporanis als Fets dels Apòstols—:

> El método consiste en considerar la parte más importante de la investigación un análisis riguroso del texto (que podríamos denominar «micro-análisis») dando preferencia a los argumentos que dependen de los aspectos internos y dejando de lado, de entrada, las muchas y, a menudo, contradictorias opiniones que pueden haberse acumulado a lo largo de la historia de la exégesis de un determinado problema. Lo que no significa que no tengamos en cuenta la enorme cantidad de investigación llevada a cabo sobre el libro de los Hechos, sino que tratamos de fundamentar nuestras conclusiones sobre una interpretación del texto en lugar de fundamentarlas en una avaluación del material publicado (Tom I, p. 4).

En realitat el gran descobriment de Rius-Camps i Read-Heimerdinger en un context mundial ha estat atribuir la primacia crítica al Còdex Beza, un text que havia quedat «liquidat» per al món científic des que es va publicar l'any 1971 l'influent *A Textual Commentary on the Greek New Testament. A Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament (third edition)* de Bruce M. Metzger. Allí l'autor resumia en tres punts la manca d'interès textual del Còdex Beza:

a) «A great number of minor variants that seek to clarify and explain the text and make it smooth. Occasionally pious phrases are introduced.

b) There are variants of another kind, peculiar to the Western text of Acts. These include many additions, long and short, of a substantive nature that reveal the hand of a reviser [...] who was obviously a meticulous and well-informed scholar, eliminated seams and gaps and added historical, biographical, and geographical details. Apparently the reviser did his work at an early date, before the text of Acts had come to be generally regarded as a sacred text that must be preserved inviolate.

c) There are other variants which are not to be associated with the Western text as such, nor with its reviser, but which belong to a particular manuscript, namely codex Bezae. This witness, copied, according to Haenchen, about A.D. 500, exhibits a variety of scribal idiosyncrasies, some of which, though suggesting Aramaisms, are nothing more than errors of a scribe, or possibly two successive scribes. It follows, in the words of Haenchen's conclusion, that «in none of the three cases does the "Western" text of Acts preserve for us the "original" text of that book» (p. 270-271).

Han hagut de passar gairebé quaranta anys perquè aquest postulat de Metzger fos rebutjat amb contundència a partir de les minucioses anàlisis crítiques de R.-C. i R.-H. Aquests autors demostren que Metzger parteix d'un prejudici insostenible des d'un punt de vista científic. Es tracta, per principi, d'atribuir valor al text «occidental» del llibre dels Fets, tot i que és un text hipotètic, reconstruït pels editors del Nou Testament grec a partir de manuscrits que contenen lectures molt distintes, mentre que Beza és un text unitari i coherent, «autònom» en paraules dels autors de *El mensaje*:

> Nuestro análisis confirma el carácter autónomo del texto de Beza en Hechos y, asimismo, la estrecha correspondencia entre éste y los escritos de Lucas, especialmente con respecto a su mensaje teológico, pero también con respecto a la forma lingüística en la que se expresa el mensaje. [...] Basándonos principalmente en la crítica interna del texto, opinamos que el texto de Beza de Hechos presenta una forma textual anterior al TA [: Texto Alejandrino] y que puede hacernos retroceder, al menos, a la primera mitad del siglo II (Tom I, p. 13).

El conjunt del comentari de R.-C. i R.-H. als Fets dels Apòstols a partir del testimoni contrastat del Còdex Beza demostra que l'autor —Lluc— parteix d'un coneixement de primera mà del judaisme i que això es posa de manifest en una complexa xarxa d'al·lusions jueves que el *El mensaje* va elucidant amb una erudició i una amenitat absolutament sorprenents. La intenció del text del llibre dels Fets és informar Teòfil —que a partir de les investigacions dels autors es podria identificar amb el fill d'Annàs, gran sacerdot entre els anys 37 i 41—, sobre la veritat del missatge que ells, jueus, han rebut sobre el Senyor Jesús de Natzaret, el Messies. El missatge és d'índole teològica, no històrica, com han entès generalment els comentaris als Fets.

És impossible en les pàgines d'una ressenya fer justícia a una obra tan impressionant com *El mensaje*. Cal llegir-la sense judicis previs i valorar el conjunt poderós d'arguments que converteixen el comentari en una obra única en el panorama bibliogràfic internacional. Les columnes sobre les que s'aguanta el llibre són les següents:

a) Anàlisi lingüística en què es valoren amb una minuciositat unusitada tots els microdetalls lingüístics que diferencien el Còdex Beza del text alexandrí dels Fets dels Apòstols.
b) Recursos literaris de la redacció lucana. És l'art del narrador que vol convèncer amb la seva obra.
c) Estructures literàries. Són les formes narratives i retòriques conegudes en la literatura clàssica i bíblica. Les fronteres s'identifiquen per l'ús dels diversos connectors lingüístics i també els canvis de lloc, de temps o de participants solen ser indicis de noves divisions des del punt de vista literari.
d) Determinació dels termes equivalents. Sovint apareixen dins el llibre dels Fets noms amb variacions ortogràfiques; els autors de *El mensaje* han descobert que cada forma té un significat específic i particular. Generalment, la forma més comuna posseeix un sentit neutre, mentre que la paral·lela té un sentit més intens i teològic.
e) Els personatge representatius. Són noms que van acompanyats de l'indefinit *tis* «un cert» i passen a adquirir el sentit de representants d'una classe o d'un grup (personatges corporatius: els tolits, els endimonitas, els procònsols, els caps de la sinagoga...).
f) Les tècniques exegètiques jueves. Hi ha molts de detalls que provenen de llegendes i ensenyaments que es van associar amb el relat original de l'Escriptura, de manera que Lluc, en fer-hi referència, fa que els personatges i esdeveniments de l'Església dels orígens apareguin com a actualitzacions de la història antiga del poble d'Israel. És molt important la constatació que «la obra del historiador de aquella época consiste en poner de relieve los antiguos modelos que subyacen tras los sucesos presente y que les dan coherencia y sentido. Puesto que, en el caso de unos destinatarios judíos, el escritor podría suponer que estaban ya familiarizados con los relatos bíblicos, le bastaba con hacer una sola referencia al modelo para que se percibiera claramente la alusión» (Tom I, p. 29). Aquestes maneres jueves de pensar que R.-C. i R.-H. han descobert ens situen en un món jueu —perquè el cristianisme era un judaisme nou, transformat en cert sentit per l'impacte del missatge i de la vida, passió, mort i resurrecció de Jesús, el Messies— on els detalls minuciosos i complexos, especialment tal com han estat transmesos textualment pel Còdex Beza, prenen tot el sentit.
g) El gènere del llibre dels Fets. Tradicionalment s'ha pensat que es tractava d'un relat històric dels orígens del cristianisme. Els autors de *El mensaje*

remarquen que ens trobem davant del segon volum d'una obra única, que és fonamentalment teològica amb un punt de referència històric.

Els valors d'aquesta obra difícilment es poden resumir. Cal llegir-la. Després d'haver-ho fet el lector —jo almenys— té la certesa que ha estat guiat per viaranys de saviesa exegètica on el llibre dels Fets dels Apòstols adquireix un nou sentit: cada peça encaixa dins un mosaic lingüístic, literari i teològic d'una rara i bella perfecció. Hi ha un altre detall molt significatiu: el llibre és escrit amb tant d'art que la lectura és un veritable plaer.

Mentre s'estava editant la versió castellana del comentari als Fets dels Apòstols, els autors han volgut obsequiar la cultura catalana amb un llibre d'una rara bellesa *Lluc. Demostració a Teòfil. Evangeli i Fets dels Apòstols segons el Còdex Beza*, Barcelona: Fragmenta Editorial 2009, 737 pp. És un volum preciós en què es recull en una edició esticomètrica en paral·lel amb la traducció catalana per primera vegada en la història la doble obra lucana enquadernada de nou. L'edició remarca les finíssimes estructures literàries que els autors han descobert a l'interior del text (estructurades en *seccions*, *seqüències* [i de vegades també *subseqüències*], *episodis* i *elements*) i en una àmplia introducció afinen el gènere literari de l'obra: una *epídeixis* o *demostració*, que té com a objectiu demostrar una veritat teològica: Teòfil —tercer fill d'Annàs que va ser gran sacerdot entre els anys 37 i 41 dC— ha rebut notícies sobre Jesús de Natzaret. L'obra de Lluc té el propòsit de mostrar que Jesús era realment el Messies que Israel esperava. Els esdeveniments en la doble obra lucana se situen dins la història d'Israel: allò que va ser narrat en la Torà i els profetes d'Israel ara no sols s'acompleix, sinó que es capgira; Israel deixa de ser un poble privilegiat i es converteix en un poble igual a la resta de les nacions. Hi ha un principi jueu bàsic: tota la història és continguda en la Torà. Els antics models es troben darrere dels esdeveniments del present i els donen coherència i sentit.

Amb la *Demostració a Teòfil* l'Evangeli segons Lluc i el llibre dels Fets dels Apòstols, llegits en la recensió del Còdex Beza, adquireixen una dimensió nova i fulgurant. El poeta i traductor Narcís Comadira ha descobert que, en l'edició i traducció esticomètrica de R.-C. i R.-H. l'obra de Lluc s'ha convertit en un text escrit *amb paraules alades*, com les grans composicions homèriques. Un sol exemple servirà de model i de cloenda. Es tracta de Ac 4,10-12, que diu:

que sigui notori a tots vosaltres
i a tot el poble d'Israel
que ha estat per obra del nom de Jesús Messies,
el Natzoreu,
a qui vosaltres crucificàreu,
a qui Déu ressuscità d'entre el morts;
per obra d'aquest nom el teniu aquí
sa a la vostra presència.

(Aquesta és la pedra
menyspreada per vosaltres,
els constructors,
la que s'ha convertit en pedra angular.)
I no ha estat per obra de cap altre,
car no hi ha, sota el cel, cap altre nom
que hagi estat donat als homes
per obra del qual cal que nosaltres siguem salvats.

Joan Ferrer